

попередження злочинів в цілому, адже саме попередження злочинів дозволяє не допускати масової кримінальної поведінки з усіма її негативними наслідками (відривом злочинців від ціннісно-нормативної системи суспільства і держави; розривом соціально-корисних зв'язків при суворій ізоляції від суспільства; витратою величезних коштів держави на боротьбу зі злочинністю; притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності; охорону і відшкодування шкоди потерпілим і т.д.) [5, с. 137–138].

#### ***Список використаних джерел***

1. Розслідування злочинів, пов'язаних із порушенням права на життя, права на свободу та особисту недоторканість, свободу від тортур, вчинених у зоні АТО: недолки роботи слідчих органів та рекомендації правозахисників. У пошуках справедливості. URL: [https://ccl.org.ua/wp-content/uploads/2016/06/Spravedlivist\\_CCL\\_MF\\_Webflow-1.pdf](https://ccl.org.ua/wp-content/uploads/2016/06/Spravedlivist_CCL_MF_Webflow-1.pdf).

2. Бандурка О.М. Принцип невідворотності відповідальності як основа системи протидії злочинності. *Актуальні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції*: тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 22.05.2015 р.). Харків: ХНУВС, 2015. С. 96–97.

3. Литвинов О. М. Протидія злочинності як соціальний феномен. *Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 23 травня 2014 р.). Том I. Харків: ХНУВС, 2014. С. 221–226.

4. Вознюк А.А. Актуальні проблеми кримінально-правового впливу на учасників не передбачених законами України воєнізованих або збройних формувань. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 2. С.40–49.

5. Магомедов Т. Уголовно-правовые и криминологические проблемы незаконный вооруженный формирования (по материалам Республики Дагестан): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Махачкала, 2005. 183 с.

#### ***Ландіна А. В.,***

старший науковий співробітник відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, кандидат юридичних наук

### **СПЕЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ: КОМПАРАТИВІСТСЬКИЙ АНАЛІЗ**

Спеціальний суб'єкт злочину – це особа, що вчинює злочин, і характеризується певними якостями (вміннями, навичками, фізичними чи психологічно-психічними), що вирізняють її із сукупності загальних суб'єктів злочину. Спеціальним суб'єкт визнається з тієї

причини, що певний злочин, передбачений відповідною нормою кримінального законодавства, може бути вчинений лише таким спеціальним суб'єктом.

Термін «спеціальний суб'єкт злочину» закріплений у вітчизняному кримінальному законодавстві і його визначення є досить ustalеним у теорії вітчизняного кримінального права, залишаються ряд дискусійних питань, пов'язаних із даною категорією. Але виникають певні питання щодо визначення ознак спеціального суб'єкта конкретного злочину, змісту таких ознак. Також залишається невирішеним питання про ознаки спеціального суб'єкта злочину і способів їх закріплення у кримінальному законодавстві зарубіжних країн.

Спеціальний суб'єкт злочину – це фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа (ч. 2 ст. 18 КК України). Але тут не визначено, які критерії можуть визначати особу як спеціального суб'єкта, яким способом повинно бути визначено у відповідній нормі КК України, яка передбачає відповідальність за вчинений злочин, ознаки спеціального суб'єкта злочину.

Аналіз зарубіжного кримінального законодавства в частині регламентації поняття спеціального суб'єкта злочину на законодавчому рівні продемонстрував наступне: в усіх зарубіжних кримінальних кодексах, які були нами проаналізовані (близько 70 Кримінальних кодексів країн Європи, Близького й Далекого Сходу, Австралії, окремих штатів США, Латинської Америки та Африки), відсутня норма, яка б закріплювала визначення спеціального суб'єкта злочину. Також у багатьох із них відсутнє і загальне поняття суб'єкта злочину.

Поняття загального суб'єкта злочину містять кримінальні кодекси Республіки Молдова (ст. 21), Угорщини (ст. 12–14), Монголії (ст. 20-24), Естонської Республіки (ст. 10) Латвійської Республіки (ст. 12), Литовської Республіки (ст. 2, ст. 13), Республіки Вірменія (ст. 23), Республіки Білорусь (ст. 4), Республіки Болгарія (ст. 31), Республіки Польща (ст. 10), Республіка Сан-Марино (ст. 10), штату Техас (п. 2 ст. 1.07) та деяких інших.

Ряд зарубіжних кримінальних кодексів містить окремі норми у Загальних частинах, які визначають поняття службової особи (посадової, уповноваженої особи). Такі норми містить кримінальне законодавство Австрії (§ 74), Аргентини (ст. 77), Іспанії (ст. 25), Федеративної Республіки Німеччини (§ 11), Японії (ст. 7). Також поняття службової (посадової) особи містять кодекси, у яких закріплене і поняття загального суб'єкта злочину (Литовської Республіки, Республіки Сан-Марино, Республіки Білорусь тощо).

Окремими нормами у деяких зарубіжних кримінальних кодексах визначається вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність – прямо чи опосередковано через визначення неповнолітнього (малолітнього, дитини), які можуть чи не можуть нести кримінальну відповідальність. Так, зокрема, норми щодо віку, з

якого особа може притягуватися до кримінальної відповідальності, містять кримінальні кодекси Австрії (§ 74), Республіки Сан-Марино (ст. 10), Естонської Республіки (ст. 10), кримінальне законодавство країн пострадянського простору та деяких інших країн (Туреччини, Таїланду, Франції, Швейцарії, Швеції).

Кримінальне законодавство ряду країн взагалі не містить положень щодо загального суб'єкту злочину (окрім, можливо, віку, з якого особа може чи до якого особа не може притягуватися до кримінальної відповідальності), не кажучи вже про спеціальний суб'єкт чи його окремі види. До таких країн можна віднести Норвегію, Данію, Бельгію та деякі інші.

Але така ситуація із зарубіжним кримінальним законодавством абсолютно не означає, що відповідальність за вчинення злочину спеціальним суб'єктом злочину у їх нормах не передбачена: диспозиція норм описана досить детально і у переважній більшості випадків обов'язкова наявність додаткових ознак суб'єкта злочину витікає із її змісту. Якщо ж у змісті відсутні будь-які вказівки на ознаки суб'єкта злочину, то вони містяться у назвах статей чи розділів. Тобто, відсутність окремої норми, яка б визначала поняття спеціального суб'єкта злочину та визначала його додаткові ознаки не є недоліком зарубіжного кримінального законодавства – швидше за все це свідчить про досконалість структури та/або диспозицій норм кримінального законодавства зарубіжних країн, що значно полегшує притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів осіб, які наділені спеціальними повноваженнями чи особливим ознаками порівняно із загальним суб'єктом злочину. А це, у свою чергу, робить таке кримінальне законодавство більш ефективним.

Більше ніж за 300 злочинів (основних та/або кваліфікованих), передбачених КК України можуть нести відповідальність лише спеціальні суб'єкти і це чітко зазначено чи є безсумнівним з огляду на зміст диспозиції, а також на наявність окремих норм у Загальній частині КК, що регламентують порядок кримінальної відповідальності спеціальних суб'єктів злочинів (рецидивісти, неповнолітні, обмежено осудні особи, вагітні жінки, військовослужбовці, співучасники тощо) [1, с. 60]. Тому наголошуємо на проблемі недосконалості визначення поняття спеціального суб'єкта злочину.

На відміну від обов'язкових ознак суб'єкта злочину, які можуть і повинні бути чітко визначені та закріплені у окремій нормі кримінального законодавства, додаткові ознаки не можуть бути чітко визначені і їх перелік не може бути вичерпним, оскільки передбачити і законодавчо закріпити всі можливі види таких ознак практично не можливо. Тому у кожному конкретному випадку всі ознаки суб'єкта злочину встановлюються під час досудового розслідування справи і вже потім, з урахуванням усіх інших обставин злочину, здійснюється кваліфікація злочину і встановлюється, чи є суб'єкт спеціальним. А тому, поняття спеціального суб'єкта злочину у чинній редакції, не

має практичного значення, оскільки не містить чітко визначених додаткових ознак чи критеріїв, які визначатимуть суб'єкт злочину як спеціальний.

Щодо відсутності відповідних норм у зарубіжних кримінальних кодексах, то така позиція законодавства країн, які мають досить розвинуте та ефективне кримінальне законодавство, вважаємо позитивним моментом. А тому питання необхідності законодавчого визначення поняття спеціального суб'єкта злочину видається недоцільним, оскільки воно не дає чіткого уявлення про дану категорію та не має практичного значення.

#### *Список використаних джерел*

1. Ландіна А. В. Спеціальний суб'єкт злочину: порівняльно-правовий аспект. Вісник Асоціації кримінального права України. – Електронне наукове видання. Випуск 1(10) / 2018. С. 54–63

*Медвідь Л. П.,*

доцент кафедри правового забезпечення  
гуманітарного інституту Національного  
університету оборони України імені Івана  
Черняховського, кандидат юридичних наук

### **ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА ВЧИНЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ**

За вчинення правопорушень військовослужбовці несуть юридичну відповідальність, в тому числі кримінальну. При виконанні завдань, що покладаються на Збройні Сили України та інші військові формування особливо важливим питанням є відповідальність військовослужбовців за військові кримінальні правопорушення. В реаліях сьогодення збільшується кількість вчинених кримінальних правопорушень, що підриває авторитет Збройних Сил України. Як показує статистика, з 2014 по 2018 рік, кількість засуджених за військові злочини збільшилася вшестеро. Найбільшу кількість засуджених у 2018 році притягнуто до відповідальності за самовільне залишення військової частини або місця служби, дезертирство та недбале ставлення до військової служби. Притягнення військовослужбовців до кримінальної відповідальності, виходячи з їх правового статусу, має свої особливості.

Основною метою (функцією) завдяки якій існує інститут військових злочинів, безперечно, є охорона суспільних відносин, які виникають і існують між державою та військовослужбовцем (військовозобов'язаним і резервістом) в процесі несення ними відповідного виду військової служби, що полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я й віком громадян України, іноземців або осіб без громадянства, пов'язаній з обороною держави, її незалежності й територіальної цілісності [1, с. 232].